

Η Οικονομική Διάσταση του Πολέμου κατά της Χαμάς

Γεώργιος Οικονόμου
Δικηγόρος

Σε λιγότερο από ένα μήνα από τις αρχές των επιθέσεων της Χαμάς και ήδη η οικονομία του Ισραήλ υποφέρει. Το shekel έχει βυθιστεί στο χαμηλότερο επίπεδο ισοτιμίας έναντι του δολλαρίου της τελευταίας δεκαετίας, αναγκάζοντας την κεντρική τράπεζα να πουλήσει 300 δις αποθεματικά σε ξένο νόμισμα για να στηρίξει το νόμισμα.

Το τίμημα για να εξασφαλιστεί το χρέος της χώρας χωρίς να παραβεί τις υποχρεώσεις του έχει ανέλθει στα ύψη. Επιχειρήσεις από κατασκευαστικές μέχρι επισιτιστικές έχουν κλείσει.

Στις 19 Οκτωβρίου το υπουργείο οικονομίας παρουσίασε σχέδια για να αυξήσει τα έξοδα για την άμυνα και να βοηθήσει όσους αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις εργασίες τους. Τέσσερις μέρες αργότερα η κεντρική τράπεζα επανεκτίμησε την μείωση της ανάπτυξης για το έτος από 3% στο 2.3%.

Επειδή ο πόλεμος δεν είναι μόνο πολεμικές επιχειρήσεις αλλά συγχρόνως έχει και οικονομικές επιπτώσεις, αιωρείται ένα ερώτημα για όλες αυτές τις ενέργειες.

Μπορεί το Ισραήλ να αντέξει αυτή την οικονομική αφαιμάξη; Οι μάχες με την Χαμάς αφ' ότου αποσύρθηκε από την Γάζα το 2005 δεν είναι οδηγός.

Έχουν ήδη ξοδευθεί δισεκατομμύρια shekels – ένα μέρος του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, για τον στρατό και τις επιδιορθώσεις. Οι μάχες δεν ενείχαν κίνδυνο για την οικονομία της χώρας, η οποία είχε πάντοτε ένα από τα υψηλότερα εισοδήματα στην Μέση Ανατολή.

Το μέγεθος των επιθέσεων της Χαμάς της 8ης Οκτωβρίου και οι ακολουθήσασες διαμάχες ωθούν τους οικονομολόγους να στραφούν στην ιστορία. Το 1973 το κόστος των εξοπλισμών και της γενικής επιστράτευσης 200,000 εφέδρων για τον πόλεμο του Yom Kippur έφερε το Ισραήλ στο χείλος της οικονομικής καταστροφής. Η κεντρική τράπεζα υπολογίζει ότι το 2002 μια μόνη χρονιά της intifada (Παλαιστινιακή εξέγερση που συνεχιζόταν ανελλιπώς από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 μέχρι το 2008) εκόστισε 3.8% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ).

Για να αποφύγουν την καταστροφή, οι Ισραηλινοί πρέπει να αντιμετωπίσουν τρεις προκλήσεις. Η πρώτη είναι η εργοδότηση. Δεν υπάρχουν αρκετοί εργάτες για να στηρίξουν και την οικονομία και τον πόλεμο. Από την 7η Οκτωβρίου ο στρατός εκάλεσε υπό τα όπλα

περισσότερους από 360,000 εφέδρους ή 8% του εργατικού δυναμικού της χώρας, μεγαλύτερο ποσοστό από το 1973.

Οι περισσότεροι εγκατέλειψαν τις δουλειές τους, δημιουργώντας μια τεράστια τρύπα στην οικονομία. Ακόμη χειρότερο, οι νεοσύλλεκτοι είναι μερικοί από τους πλέον παραγωγικούς εργάτες. Υπολογίζεται ότι ένα δέκατο αυτών των εργατών έχει κληθεί να υπηρετήσει. Οι εργαζόμενοι στην βιομηχανία είναι κατά 25% περισσότερο παραγωγικοί από τον μέσο όρο του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης) των πλούσιων χωρών. Οι εργαζόμενοι στην υπόλοιπη οικονομία είναι κατά δύο πέμπτα λιγότερο παραγωγικοί.

Ένα μέρος των κληρωτών προέρχονται από υπέρ-ορθόδοξες κοινότητες οι οποίοι αποφεύγουν συνειδητά την εργασία. Υπήρχε ακόμη μια πηγή άντλησης εργατικών χεριών. Πολλά από τα χαμηλού επιπέδου επαγγέλματα διεκπεραιώνονταν από Παλαιστινίους προερχόμενους από την Δυτική όχθη. Τώρα όμως πολλοί από αυτούς δεν επιτρέπεται να διασταυρώσουν το σύνορο, και ίσως προχωρήσουν και σε απεργίες.

Κατά την διάρκεια της δεύτερης Παλαιστινιακής *indifada*, η οποία διήρκησε από το 2000 μέχρι το 2005, η έλλειψη Παλαιστίνιων εργατών ήταν μια τροχοπέδη στην ανάπτυξη του Ισραήλ, σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Εκτός των άλλων, υπάρχουν πολύ λίγοι εργάτες που μπορούν να αναπληρώσουν τους εφέδρους και τους Παλαιστίνιους, λόγω του ότι η αγορά εργασίας του Ισραήλ είναι υπερβολικά «σφικτή». Σύμφωνα με την Κεντρική Τράπεζα, η οποία τους τελευταίους μήνες ανέβασε τα επιτόκια δανεισμού για να ηρεμήσει την οικονομία, η ανεργία έχει ανέλθει στο 3.2%.

Επίσης, οι υφιστάμενοι αυστηροί εργατικοί νόμοι σημαίνει ότι οι εταιρείες μπορούν να εργοδοτήσουν μόνο «προσωρινούς» αντικαταστάτες γι' αυτούς που εκλήθηκαν υπό τα όπλα – όχι και πολύ ευχάριστη επιλογή.

Οι επενδυτές ανησυχούν μήπως τα κεφάλαια από το «Silicon Wadi» επιστρέψουν στο Silicon Valley της Καλιφόρνιας. Το Νεοσύστατο Έθνος (Start-up Nation: The Story of Israel's Economic Miracle)¹ πιστεύει ότι το 70% των τεχνολογικών εταιρειών αγωνίζονται να λειτουργήσουν. Το ρίσκο είναι ότι όταν τελειώσει ο πόλεμος, θα υπάρχουν λιγότερες δουλειές γι' αυτούς που θα επιστρέψουν.

Μια δεύτερη πρόκληση για τους πολιτικούς είναι η κατάρρευση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Μεταξύ αβεβαιότητας και φόβου από τις επανειλημμένες επιθέσεις, πολλοί έχουν αλλάξει τις καταναλωτικές τους συνήθειες παραμένοντας κλεισμένοι στο σπίτι. Για σχεδόν τρεις

εβδομάδες, εστιατόρια και πολυκαταστήματα είναι άδεια. Όσο έχουν ακόμη υπαλλήλους για να τα λειτουργήσουν δεν έχουν πελάτες.

Ο τουρισμός, η κύρια βιομηχανία του Ισραήλ μετά την τεχνολογία, έχει βαλτώσει. Ολόκληρες πόλεις που συνορεύουν με την Γάζα και τον Λίβανο έχουν αδειάσει από τους κατοίκους, βάζοντας φραγμό στις οικονομικές δραστηριότητες. Για να βοηθηθούν οι εταιρείες, όλες εκτός από τις πιο μεγάλες που υποφέρουν λόγω του πολέμου, θα λάβουν επιδοτήσεις για να καλύψουν τα πάγια έξοδα τους. Η πληρωμή του ΦΠΑ αναβάλλεται. Οι εργάτες που εχρησιμοποιούνταν σε περιοχές που τώρα θεωρούνται ανασφαλείς, θα λάβουν βοηθήματα.

Και ερχόμαστε στην τελική πρόκληση για τους Ισραηλινούς πολιτικούς: την διαχείριση του οικονομικού κόστους της σύγκρουσης. Η σωτηρία των επιχειρήσεων, η πληρωμή των εφένδρων και η εξασφάλιση παραμονής ολόκληρων χωριών σε ξενοδοχεία θα έχουν τις επιπτώσεις τους.

Θα χρειαστεί μια τεράστια αύξηση στα έξοδα για την άμυνα, πρώτον για να χρηματοδοτηθεί η εισβολή στην Λωρίδα της Γάζας το τρέχον έτος, και δεύτερον για να αποθηκεύσει το Ισραήλ επαρκή οπλισμό για να νοιώσει ασφαλής το επόμενο έτος.

Το χρέος του Ισραήλ είναι επί της παρόντος γύρω στο 60% του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, μια μέτρια αναλογία για μια πλούσια χώρα. Ακόμη και αν ο πόλεμος συνεχισθεί μέχρι το τέλος του έτους, υπολογίζεται να ανέλθει στο 62%. Η Κεντρική Τράπεζα έχει αποθεματικά σε ξένα νομίσματα αξίας \$170 δις. Επίσης, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα βοηθήσουν, νοουμένου ότι ο Πρόεδρος Biden θα καταφέρει να ξεκλειδώσει 14 δις που ζητά για στρατιωτική βοήθεια από το Κογκρέσο.

Παρ' όλα αυτά όσο περισσότερο διαρκεί η σύρραξη τόσο αυξάνονται τα ρίσκα. Το 2024 το κυρίως έλλειμμα θα αυξηθεί από 3% του ΑΕΠ στο 8%. Η οικονομία της χώρας ήταν ήδη στα βράχια πριν από την επίθεση της Χαμάς.

Τα έσοδα της κυβερνήσεως τον Σεπτέμβριο ήταν πεσμένα κατά 8%, μετά από τους πρώτους δύσκολους οκτώ μήνες του έτους. Τώρα το κόστος δανεισμού αυξάνεται και η φορολογική βάση καταρρέει. Ένας πόλεμος που διαρκεί περισσότερο σημαίνει περισσότερες καταστροφές και η ανοικοδόμηση δεν θα είναι φτηνή.

Η κυβέρνηση δεν θα μπορεί να πληρώνει την πολιτική της για πάντα, και αυτός είναι ένας λόγος γιατί μια ομάδα τοπικών πολιτικών επιμένει ότι μια εισβολή στην Γάζα πρέπει να επιχειρηθεί άμεσα.

Παρ' όλο που τους προσεχείς μερικούς μήνες, οι οικογένειες και οι επιχειρήσεις θα λάβουν γενναιόδωρη οικονομική βοήθεια, η διαμάχη εξαντλεί τις εργασίες, το κεφάλαιο και τις ειδικότητες της Ισραηλινής οικονομίας γρηγορότερα από τότε είναι δυνατόν να αντικατασταθούν.

Άλλες οικονομίες ίσως να άντεξαν πολύ μεγαλύτερη ζημία επιδιώκοντας στρατιωτικές νίκες στο παρελθόν, αλλά αυτό θα είναι μικρή παρηγοριά για εκείνους που επιβαρύνθηκαν με το κόστος του Ισραήλ σ' αυτό τον γύρο.

1. Το βιβλίο *Start-up Nation: The Story of Israel's Economic Miracle* των Dan Senor και Saul Singer εδημοσιεύθηκε το 2009, εξετάζει πως το Ισραήλ, ένα έθνος 60 μόνο ετών και 7,1 εκ. κατοίκων κατόρθωσε να αναπτυχθεί τόσο που την χρονιά της δημοσίευσης του (2009) 63 εταιρείες του Ισραήλ ήταν εισηγμένες στο χρηματιστήριο NASDAQ της Νέας Υόρκης – αναλογικά περισσότερες από κάθε άλλη χώρα πλην των Ηνωμένων Πολιτειών. Το βιβλίο ήταν στην λίστα των ευπώλητων των New York Times και Wall Street Journal.